

SPEKTROSKOPIA LASEROWA

Spektroskopia laserowa dostarcza wiedzy o naturze zjawisk zachodzących na poziomie atomów i cząsteczek oraz oddziaływaniu promieniowania z materią i należy do jednej z najważniejszych dziedzin nauki ostatniego okresu. Podstawowe znaczenie dla tej dziedziny mają

- lasery gazowe (He-Ne, CO₂)
  - lasery cieczowe (barwnikowe)
  - lasery na ciele stałym
  - lasery półprzewodnikowe
- } pracujące w sposób ciągły i impulsowy (generujące impulsy rzędu ns, ps i fs)

Wielkości mierzone w spektroskopii laserowej

Długość fali Wyznaczanie poziomów energetycznych układów atomowych lub cząsteczkowych

Natężenie linii Jest proporcjonalne do prawdopodobieństwa przejścia, które jest miarą sprzężenia poziomów, między którymi zachodzi przejście. Jest cennym źródłem informacji o przestrzennym rozkładzie ładunku elektronów wzbudzonych, który może być jedynie z grubsza obliczony z przybliżonych rozwiązań równania Schrödingera.

Wielkości mierzone w spektroskopii laserowej, cd

Szerokość naturalna linii Jej wydzielenie pozwala na wyznaczenie średniego czasu życia wzbudzonego stanu cząsteczkowego

Szerokość dopplerowska linii Daje rozkład prędkości cząsteczek emitujących lub absorbujących promieniowanie, a więc także temperaturę próbki.

Poszerzenie i przesunięcie ciśnieniowe linii Dostarcza informacji o procesach zderzeniowych i potencjałach międzyatomowych

Rozszczepienie zeemanowskie i starkowskie linii Jest źródłem informacji o wartościach momentów magnetycznych i elektrycznych oraz o typach sprzężenia różnych momentów pędu w atomach i cząsteczkach.

Budowa nadsubtelna linii Dostarcza informacji o oddziaływaniu pomiędzy jądrem a chmurą elektronową, o wielkości momentów - magnetycznych dipolowych lub elektrycznych kwadrupolowych - jąder.

Zalety stosowania laserów w spektroskopii

Duża gęstość widmowa światła

Gęstość widmowa światła $\rho_\nu(\nu)$ osiągnięta w wiązkiach laserów może przewyższać o wiele rzędów wielkości gęstość widmową źródeł światła niespójnego. Pozwala to na:

- redukcję zakłóceń, których przyczyną jest szum detektora albo promieniowanie tła,
- wprowadzenie nowych nieliniowych metod w badaniach spektroskopowych (spektroskopia nasyceniowa, spektroskopia procesów wielofotonowych).

Mała rozbieżność wiązki światła

Przynosi liczne korzyści eksperymentalne, np.:

- przy pomiarze małych współczynników absorpcji można zapewnić długą drogę absorpcji w pochłaniającej światło próbce,
- tło pochodzące od światła rozproszonego na ściankach komórki albo na okienkach daje się skuteczniej zredukować niż w przypadku wiązek rozbieżnych emitowanych przez źródła światła niespójnego,
- strefę oddziaływania cząsteczek próbki ze światłem w obszarze przewężenia można wydajnie odwzorować na szczelinie wejściowej spektrografu (ważne w spektroskopii ramanowskiej lub w spektroskopii słabych sygnałów fluorescencyjnych).

Mała szerokość spektralna światła laserowego

Osiągnięta specjalnymi metodami szerokość spektralna światła laserowego może przekraczać zdolność rozdzielczą największych spektrografów o kilka rzędów wielkości. W spektroskopii laserowej ograniczenie na zdolność rozdzielczą nakłada nie szerokość instrumentalna, a szerokość widmowa linii absorbujących lub emitujących cząsteczek.

Zalety stosowania laserów w spektroskopii, cd

Możliwość przestrajania długości fali światła

Możliwość przestrajania długości fali światła laserowego w sposób ciągły otworzyła przed spektroskopią zupełnie nowe obszary działania. Przystrajalny laser jednomodowy jest urządzeniem, które łączy w sobie silne źródło światła i spektrometr bardzo dużej zdolności rozdzielczej.

W spektroskopii absorpcyjnej pozwala to na:

- wyeliminowanie monochromatora, gdyż współczynnik absorpcji $\alpha(\omega)$ i jego zależność od częstości otrzymuje się bezpośrednio z różnicy natężeń wiązki odniesienia i wiązki przepuszczonej,
- znaczące skrócenie czasu pomiaru widma, gdyż długość fali lasera może być bardzo szybko przestrajana przez obszar, w którym mamy obserwować cząsteczkowe linie absorpcyjne (ważne np. w badaniach krótkożyciowych rodników w przejściowych reakcjach chemicznych).

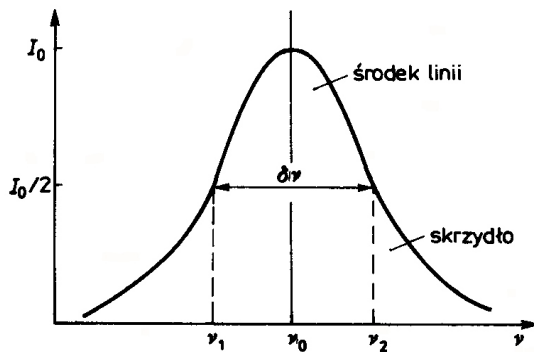
Krótki czas trwania impulsu laserowego

Lasery impulsowe lub lasery z synchronizacją modów mogą dostarczać silnych i krótkich impulsów światła o czasie trwania nawet poniżej pikosekundy. Pozwala to na badanie szybkich zjawisk przejściowych, takich jak np.

- zanik emisji spontanicznej z poziomów o krótkich czasach życia,
- szybkie procesy relaksacji w gazach, cieczach, i ciałach stałych.

Szerokość i kształt linii widmowych

Linie widmowe w dyskretnym widmie absorpcyjnym lub emisyjnym nie są nigdy ściśle monochromatyczne.

Profil linii, szerokość połówkowa, centrum i skrzydła linii widmowej

Szerokość naturalna linii widmowej Jest uwarunkowana lorentzowskim profilem linii wynikającym z faktu, że wzbudzony elektron odpowiada oscylatorowi tłumionemu

$$I(\omega) = I_0 \frac{1}{(\omega - \omega_0)^2 + (\gamma/2)^2}$$

γ - stała tłumienia oscylatora

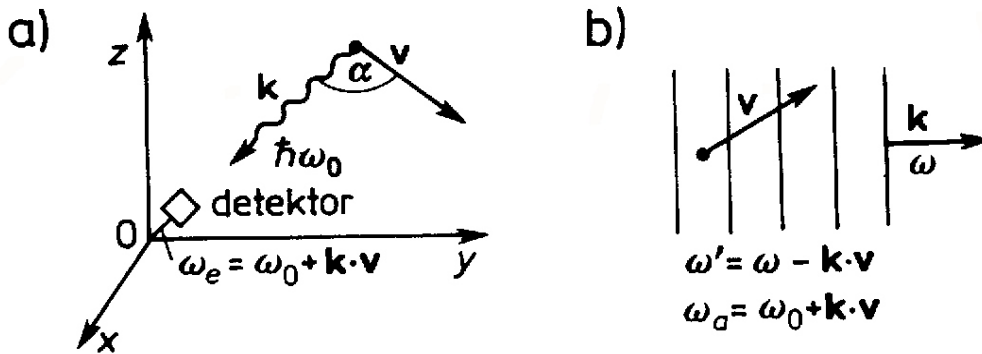
Unormowany profil lorentzowski

$$g(\omega) = \frac{1}{2\pi} \frac{\gamma}{(\omega - \omega_0)^2 + (\gamma/2)^2}$$

Szerokości połówkowe: $\delta\omega_n = \gamma$, $\delta\nu_n = \gamma/(2\pi)$

Szerokość i kształt linii widmowych, cd

Szerokość dopplerowska linii Jest wynikiem ruchu cieplnego cząsteczek absorbujących lub emitujących promieniowanie (profil gaussowski)

Przesunięcie dopplerowskie dla monochromatycznej linii emisyjnej (a) i absorpcyjnej (b)

Częstości emitowane ω_e i absorbowane ω_a spełniają równania

$$\omega_e = \omega_0 + \vec{k} \cdot \vec{v}$$

$$\omega_a = \omega_0 + \vec{k} \cdot \vec{v}$$

$\vec{k}$ - wektor falowy światła

$\vec{v}$ - prędkość cząsteczki

$$I(\omega) = I_0 \exp \left[- \left(\frac{c (\omega - \omega_0)}{\omega_0 v_p} \right)^2 \right]$$

$v_p = \sqrt{2 k T / m}$ - prędkość najbardziej prawdopodobna cząsteczki,

c - prędkość światła

Szerokość połówkowa $\delta \omega_D = 2 \sqrt{\ln 2} \omega_0 v_p / c$